

Ігор Пампура
старший науковий співробітник
Державний науково-дослідний інститут МВС України
м. Київ (Україна)

Юлія Бойко-Бузиль
канд. психол. наук, доцент
Державний науково-дослідний інститут МВС України
м. Київ (Україна)

ОСОБИСТА ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Процес реформування силових структур України все більше актуалізує питання посилення ролі людського фактору у виконанні поставлених завдань та психологічної безпеки особового складу.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидія злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Узагальнення характеристик сучасної поліцейської діяльності, здійснене багатьма науковцями, а також власні дослідження дозволили визначити основні її психологічні характеристики, які вирізняють її серед інших видів професійної діяльності. Серед них: спрямованість на забезпечення законності і дотримання прав людини; необхідність швидко приймати рішення і висока відповідальність за них; владні повноваження; емоційна насиченість і напруженість, психофізичні навантаження; наявність організаційних і екстремальних чинників; специфічність об'єктів професійної діяльності; толерантність до невизначених ситуацій; важливість ефективного лідерства і командної взаємодії в підрозділах.

Проведений аналіз наукових джерел дозволяє зробити

висновок, що більшість дослідників вважають особисту безпеку результатом реалізації комплексу заходів, спрямованих на зниження рівня професійного ризику до реально можливого мінімуму, що дозволяє гарантувати збереження життя і здоров'я, нормального психічного стану і дієздатності працівника при високій ефективності вирішення ним професійних завдань.

Особиста безпека є результатом реалізації комплексу заходів, спрямованих на зниження рівня професійного ризику до реально можливого мінімуму, що дозволяє гарантувати збереження життя і здоров'я, нормального психічного стану і дієздатності працівника при ефективному вирішенні професійних завдань. Вона визначається специфікою умов, змісту і форм професійної діяльності; ступенем професійної захищеності працівника, у тому числі наявністю спеціальних заходів організаційно-правового, управлінського і матеріально-технічного характеру; рівнем професійно-психологічної підготовленості працівника і наявністю у нього спеціальних знань та вмій по забезпеченню особистої безпеки при вирішенні професійних завдань, або у ситуаціях, пов'язаних з професійною діяльністю [1].

Цікавим на наш погляд є підхід до розкриття категорії безпеки особистості через визначення впливу трьох чинників: людський чинник, чинник середовища, чинник захищеності. Перші два вважаються основними. Людський чинник – це різні реакції людини на небезпеку. Середовище традиційно розділяють на фізичну та соціальну сфери. У свою чергу у соціальній сфері виділяють макро- та мікросоціальні рівні. До макросоціального рівня відносяться демографічний, економічний і інші чинники, що впливають на людину, до мікросоціального – її безпосереднє оточення (сім'я, навчальний та трудовий колективи тощо). Чинник захищеності розкривається через засоби, якими люди користуються для захисту від тривожних та небезпечних ситуацій. Вони можуть бути фізичними і психологічними (механізми психологічного захисту). Рівень захищеності залежить від міри конструктивності та активності поведінки і діяльності людини. При цьому важливою умовою конструктивної поведінки виступає адекватна соціалізація інстинктів, потреб і мотивів діяльності, тобто

задоволення потреб людини соціально прийнятним способом [6].

Однією зі складових безпеки особистості, яка безпосередньо визначає стан її психічного благополуччя, є психологічна безпека. Психологічна безпека виступає необхідною умовою розвитку функціональних можливостей особистості, профілактики психосоматичних порушень, реалізації особистісного потенціалу.

Більшість дослідників визначають психологічну безпеку людини як стан захищеності свідомості. У цьому визначенні не розкриваються сутнісний сенс і зміст, які покладено в основу категорії психологічна безпека. У той же час потреба в усвідомленні цього поняття в контексті забезпечення ефективної, а головне безпечної професійної діяльності конкретних виконавців стає все більш актуальним. Існує об'єктивна необхідність вивчення шляхів збереження психічного і фізичного здоров'я працівників не тільки в умовах штатних параметрів, властивостей і вимог професійної діяльності, але й в умовах непередбачуваності та екстремальності останньої. Крім того, дослідження особливостей процесу формування психологічної безпеки дозволить виявити сукупність стійких мотивів професійної діяльності та надасть можливість визначити умови ефективного функціонування людини в професії.

Важливо враховувати, що психологічна безпека, яка зокрема виявляється в адаптивності суб'єкта, в його готовності до ухвалення рішень, не тільки є значимою в трудовій діяльності людини, але, і будучи результатом психологічної активності суб'єкта, впливає на формування його особистих характерологічних якостей. При цьому, одним з видів довільної психологічної активності суб'єкта розглядається психологічна саморегуляція функціональних станів при виконанні ним складних професійних завдань, що впливає на формування адаптивних властивостей суб'єкта, його працездатність та психологічну безпеку [3].

Слід зауважити, що будь-які організаційно-правові, матеріально-технічні, управлінські та інші заходи не можуть бути ефективними без усвідомлених і цілеспрямованих зусиль самого поліцейського по забезпеченню особистої безпеки. В

першу чергу, це діяльність щодо підвищення свого професійного рівня, здатності аналізувати та враховувати професійний досвід своїх колег. Обов'язковою умовою є постійне вивчення та удосконалення стратегії, тактики, засобів та прийомів забезпечення особистої безпеки, особливо якщо йдеться про виконання професійних обов'язків в екстремальних умовах. Слід не тільки засвоювати такі знання і уміння, а й формувати готовність до їх реалізації у ході вирішення оперативно-службових завдань.

До основних форм забезпечення особистої безпеки працівників поліції можна віднести:

1. спеціально-тактичні – навчання основам професійної діяльності, майстерному володінню зброєю, спеціальними засобами і засобами зв'язку та індивідуального захисту; формування готовності до застосування зброї і засобів активної оборони в екстремальних ситуаціях;

2. педагогічні – індивідуальні бесіди, наставництво, аналіз виконання оперативно-службових завдань із позиції дотримання особистої безпеки; навчання операційно-тактичним і психологічним прийомам безпечної поведінки у різноманітних ситуаціях оперативно-службової діяльності;

3. психологічні – вивчення індивідуально-психологічних особливостей працівників і прогнозування їх поведінки в екстремальних ситуаціях; проведення практичними психологами психокорекційної роботи; формування мотиву професійного зростання, нерозривно пов'язаного з дотриманням заходів особистої безпеки.

Таким чином, рівень та ефективність діяльності поліцейського в екстремальних ситуаціях значною мірою залежить від його психологічної готовності та психологічної стійкості.

Розкриваючи структуру психологічної готовності поліцейського, вважаємо за доцільне зосередити увагу на формуванні таких компонентів:

- 1) мотиваційний – установка не тільки на найбільш доцільні, активні та рішучі дії, а й на власну безпеку;

- 2) операційний – навички та вміння реалізовувати

професійні дії;

3) вольовий – самоконтроль, самомотивація та керування своїми діями, саморегуляція;

4) оціночний – об'єктивна оцінка ступеня небезпеки ситуації і власної підготовленості для її вирішення, прогнозування можливих результатів, внесення відповідних правок.

Враховуючи зазначені компоненти, поліцейський більш ефективно зможе налаштуватися на виконання поставлених завдань, необхідних для досягнення визначеної мети; підготувати, у разі потреби, відповідну матеріальну базу для виконання завдань чи створити умови для цього (отримати відсутню інформацію, провести моделювання можливого розвитку подій, провести тренування); уважно слідкувати за зміною ситуації, проводити аналіз своєї діяльності та оцінку адекватності своєї поведінки; свідомо керувати своїми емоційним станом і поведінкою та оптимально підібрати шляхи реалізації поставлених завдань. Достатня розвиненість, вираженість та цілісність вище згаданих компонентів може бути показником високого рівня готовності поліцейського, його активності, самостійності і творчого підходу до діяльності, що відповідає поняттю «професіоналізм».

Разом з тим слід враховувати, що специфічні чинники, які впливають на виконання поліцейськими їх професійних завдань, по-перше, призводить до зниження функціональних резервів організму, аж до повного їх виснаження, породжують негативні емоції, перенапруження фізичних і психічних функцій, виникнення тривожності, нервово-психічної нестійкості, психічних розладів та соматичних захворювань; по-друге, суттєво підвищують ризик травматизму та загибелі серед особового складу [5].

Також потрібно враховувати, що специфічні умови професійної діяльності поліцейських вимагають мобілізації їх фізичних і психологічних можливостей формуванням вміння керувати власним психічним станом, емоціями та почуттями. Все це стає можливим за умови якісної професійно- психологічної підготовки особового складу поліції. Належний рівень підготовки стає запорукою особистої безпеки, в тому числі і

психологічної, сприятиме запобіганню загибелі та травмуванню поліцейських під час виконання ними оперативно- службових завдань, підвищенню їх професійної майстерності та прищепленню стійких навичок до дій у типових та екстремальних ситуаціях. Все означене сприятиме профілактиці психічних розладів та підтримці психічного здоров'я особового складу поліції на належному рівні.

Література

1. Александров Д.О., Андросюк В.Г., Казміренко Л.І. Юридична психологія: підручник / за заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсєєва. Київ: КНТ, 2007. 360 с.

2. Власенко І.В., Федоркин А.Ю. Аналіз емоційного стимулювання працівників міліції в екстремальних умовах. *Право і безпека*. 2005. № 4 (3). С. 177–179.

3. Папкин А.И. Личная безопасность сотрудников ОВД. Тактика и психология безопасной деятельности. Москва: Академия МВД, 1996. 206 с.

4. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41.

5. Психологічна профілактика суїцидальної поведінки працівників органів внутрішніх справ: методичні рекомендації / за загальною редакцією С.І. Яковенка. Київ: РВВ КІВС. 2000. 119 с.

6. Соломін В.П., Михайлов Л.А., Малікова Т.В., Шатрова О.В. Психологическая безопасность. Учебн. пособие. Москва: Наука, 2008. 288 с.